

Linux-virtuaalipalvelimen ylläpito

Kevät 2020

Tapani Tarvainen

& Ilona Nurminen

Tarkoitus antaa riittävät valmiudet oman palvelimen ylläpitoon palvelinkäytön harjoittelua ja sovellusten kokeilua varten sekä perustiedot Linux-virtuaalikoneiden asentamisesta, hallinnasta ja erityispiirteistä.

Kotisivu: <https://kurssit.it.jyu.fi/TIES478/>

Motivoointia

Palautetta aikaisemmista kursseista:

- "TIES478 on vallan erinomainen kurssi opastamaan ihminen virtualisoinnin ja linuxin pariin."
- "Kiitoksia paljon ja voit kertoa tuleville kurssilaisille, että ainakin yksi kaveri on saanut työpaikan lähes ainoastaan tämän kurssin ansiosta."

AN ENGINEER HELPING A DESIGNER

Kurssin suoritus 1

- Demot: enimmäkseen ohjattua työskentelyä, kaikki tekevät kaiken itse. Kaikki demokerrat ovat pakollisia.
- Jokainen saa oman virtuaalikoneen (luodaan ensimmäisissä demoissa), myöhemmin useampiakin, joille tehdään sitä sun tätä ”asiakkaiden” ja ”esimiehen” pyynnöstä.
- Koneisiin tulee vikoja, myös demojen välissä odottamattomina aikoina, ne pitää huomata ja korjata.

Kurssin suoritus 2

- Omien virtuaalikoneiden asennus ja ylläpito dokumentoidaan kuten oikeassakin ympäristössä: niin hyvin, että ne voi siirtää jonkun toisen ylläpidettäväksi, ja että koneen tuhoutuessa sen pystyy asentamaan uusiksi. Erityisesti ylläpitotoimenpiteistä pidetään konekohtaista lokikirjaa, josta näkyy mitä on tehty (demotehtävät...).
- Tentti: mikroluokassa, jokainen saa oman (tenttiä varten tehdyn) virtuaalikoneen, jossa on jotain vikaa vikaa vikaa... Muistiinpanoja ja hakukoneitakin saa käyttää, vain avun kysyminen ja muu yhteistyö on kielletty.

Demotehtävistä

- Demot tehdään tai ainakin aloitetaan ohjauksissa ja viimeistellään tarvittaessa omalla ajalla.
- Demot rakentuvat edellisten pohjalle, joten ne pitää tehdä järjestyksessä eikä yhtään saa jäädä väliin.
- Tehtävissä viitataan usein yliopiston käyttäjätunnukseen merkkijonoilla TUNNUS tai \$TUNNUS. Komennoissa nämä tulee aina korvata omalla tunnuksella!
- Tehtävänannoissa aina implisiittisenä lisänä ”ja hoida vastaantulevat odottamattomat ongelmat” (ja joskus varsinainen tehtävä onkin vasta siinä).

Linux

- Periaatteessa Linux on vain käyttöjärjestelmän ydin (kernel), yleisemmin myös ”Linux -pohjainen käyttöjärjestelmäjakelu”: Linux ydin, yleensä Gnu-varusohjelmisto, valikoima muuta ohjelmistoa, pakettivarasto asennusta ja päivitystä varten.
- Enemmistö maailman www-palvelimista Linux-pohjaisia.
- Edullinen (ei lisenssimaksuja) ja helposti kustomoitavissa (Open Source).
- Esim. Ubuntu, RHEL, CentOS, Debian, Fedora, (Open)SuSE, Gentoo, Arch, Slackware ... (ks. distrowatch.org).
- Tällä kurssilla ensisijaisena Ubuntu.

Palvelin

- Fyysinen tai virtuaalinen kone tai ohjelma, joka tarjoaa jotain palvelua/palveluita
- Etäkäyttö (mitään fyysistä konsolia ei yleensä ole)
- Useita (samanaikaisiakin) käyttäjiä (ihmisiä, toisia koneita tai ohjelmia...)
- Päällä yleensä 24/7
- Tarjoaa palvelun tai palveluita, esim: www, ftp, levytila, sähköposti, tietokanta, laskenta, irc, jabber, suorakäyttö (shell), varmuuskopiointi, pelit, webcam, palomuuuri, vpn, dns, dhcp, tftp, ntp ...

Virtuaali-

- Ei omaa, dedikoitua fyysistä konetta, vaan ohjelma, joka esittää sellaista toisen koneen sisällä (mahdollisesti liikkuen koneesta toiseen)
- Etuja: Hinta, ylläpidon (raudan/palvelun) ulkoistaminen, oikeuksien rajaamismahdollisuudet, skaalattavuus, käyttöönoton ja resurssien lisäämisen nopeus
- Haittoja: jaettujen resurssien vaikea ennakoitavuus, tietoturvaongelmat (tietovuodot á la Spectre &c), datan fyysinen sijainti ja lainsäädäntö (GDPR...)

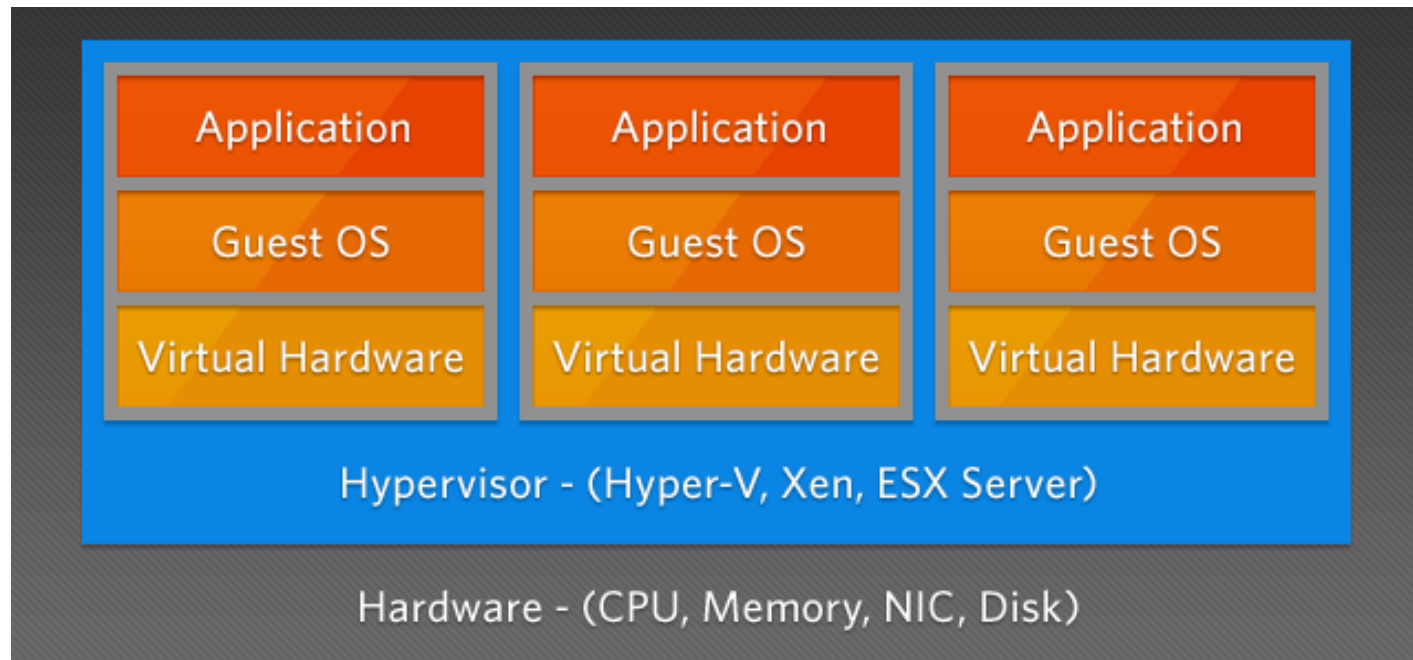
Monenlaista virtualisointia

- Virtuaalikoneet (full hardware virtualization)
Virtuaalikoneen sisältä kuin ”oikea” rautakone
- Kontit (containers, OS-level virtualization)
Alustakoneen käyttöjärjestelmä mutta omat kirjastot jne
- Ajoympäristöt (application virtualization)
Eristetty sovellusympäristö, usein palveluna (PaaS, FaaS)
- Palvelun virtualisointi (virtual hosting)
Monta IP-osoitetta tai nimeä samalla koneella
- Virtuaaliverkot (VPN, VLAN), -levyt, -laitteet ...

Virtuaalikone

- Ei dedikoitua fyysistä konetta: samassa raudassa useita virtuaalikoneita, virtuaalikone voi siirtyä fyysisestä koneesta toiseen
- Hypervisor luo fyysistä konetta simuloivan ympäristön, johon voidaan asentaa käyttöjärjestelmä kuten suoraan rautaan; virtuaalikoneen käyttöjärjestelmä voi olla eri kuin alustakoneen
- Native (hypervisor ”suoraan raudassa”) vs. Hosted (hypervisor alustakoneen käyttöjärjestelmän päällä)
- Esim. VMWare, VirtualBox (Oracle), Xen (Citrix), Hyper-V (Microsoft), Qemu, Proxmox, OpenVZ, VMM ...
- Tällä kurssilla käytössä KVM (sort-of native)

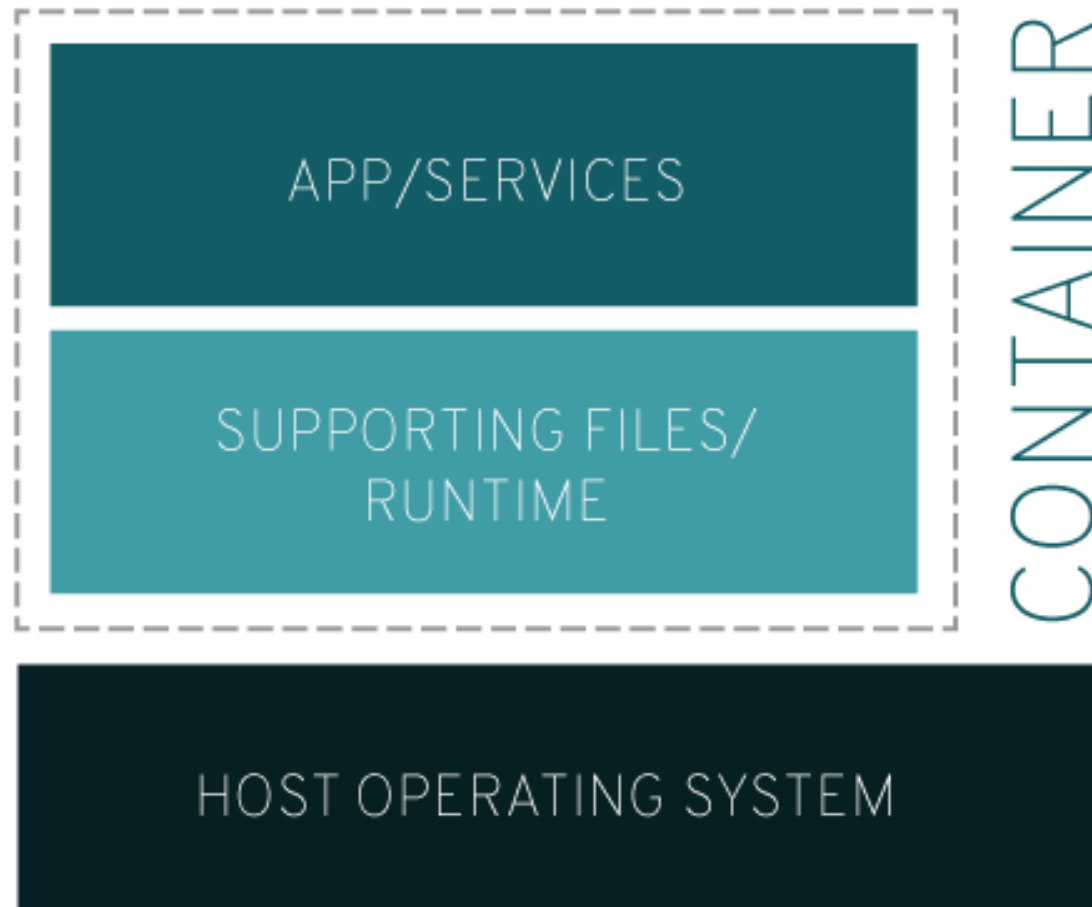
Virtuaalikone

Kontti (container)

- Sama käyttöjärjestelmä ja ydin kuin alustakoneessa
- Tiedostojärjestelmä (pääosin) oma kirjastoja myöten, laitetiedostot yleensä jaettuja alustakoneen kanssa
- Ei hypervisoria, prosessit samalla tasolla kuin alustakoneen omat mutta eristettynä (vrt. chroot)
- Kevyt (nopea käynnistää ja tuhota)
- Esim. Docker, LXC, OpenVZ

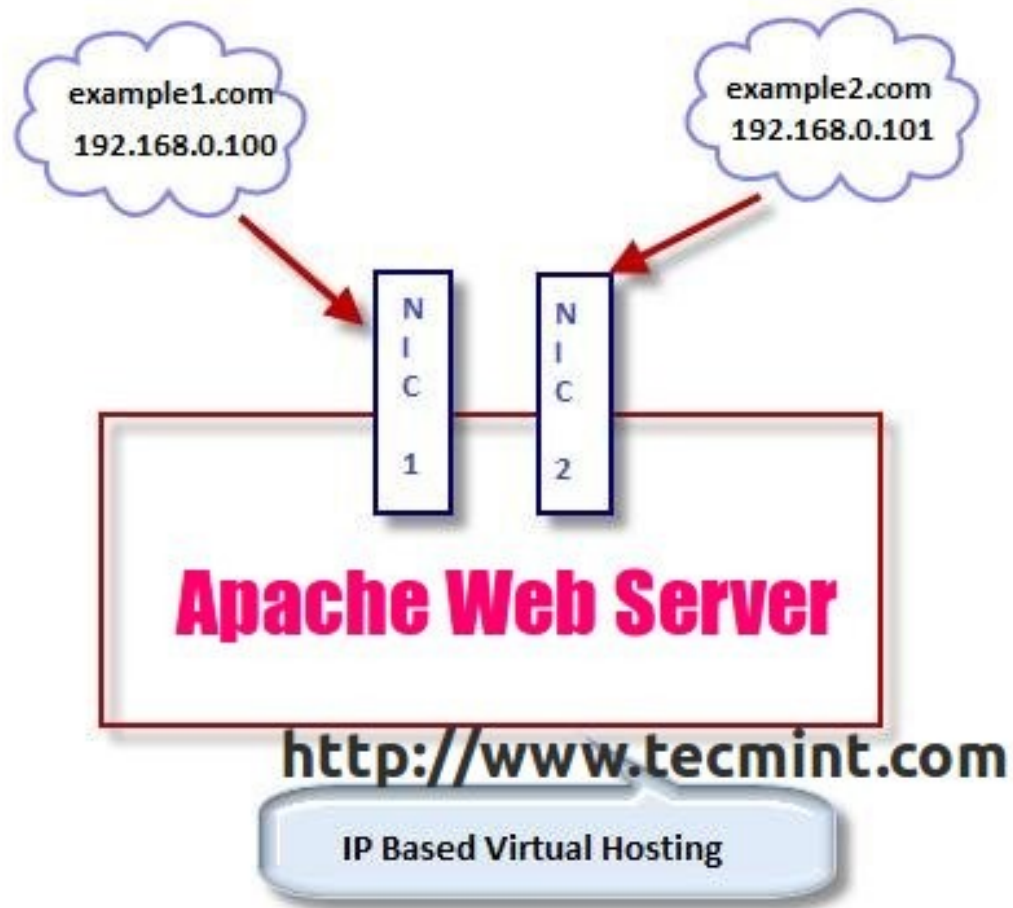
Kontti, container

Virtual host

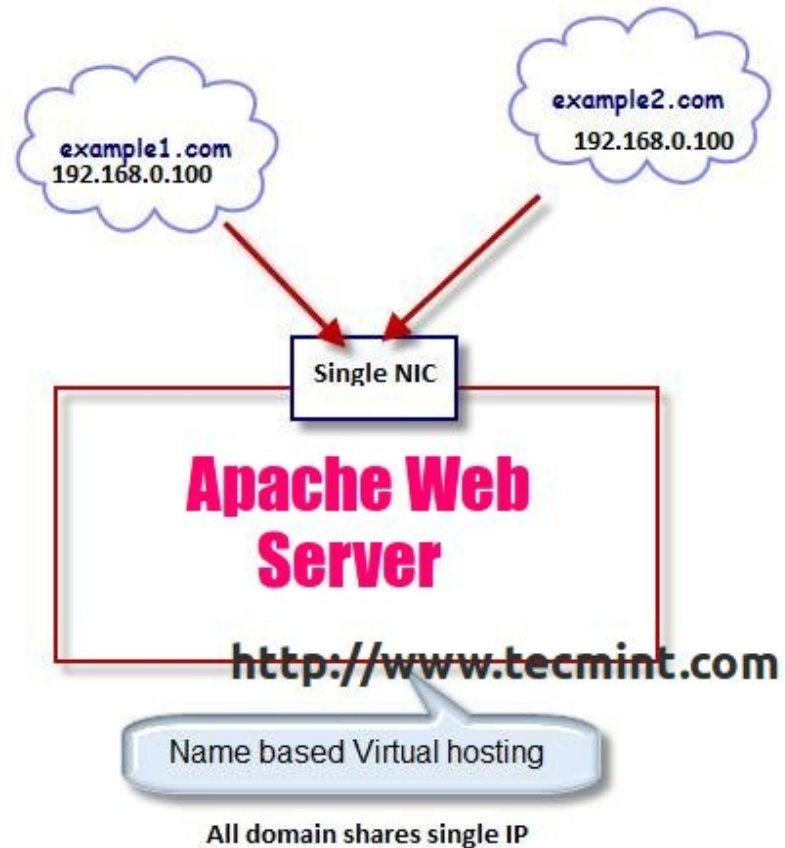
- Yksi (virtuaalinen tai fyysinen) kone, yksi käyttöjärjestelmä, yksi tiedostojärjestelmä
- Monta nimeä ja/tai IP:tä, yksi tai useampi (virtuaalinen tai fyysinen) verkkokortti
- Palvelinohjelma (esim. web server kuten Apache) tunnistaa millä osoitteella (IP:llä tai nimellä) sitä kutsutaan ja vastaa sen mukaan eri tavoin, tai eri IP:t voidaan ohjata eri palvelinohjelmille
- Monet protokollat (mm. ftp) eivät välitä nimeä jolloin sitä ei voi käyttää virtualisointiin, http kyllä

IP-pohjainen virtual host

Nimipohjainen virtual host

Sisäkkäistä virtualisointia

- Eritasoisia virtualisointeja voi olla käytössä yhtäikää
- Esim. virtuaalikoneen sisällä kontti jonka sisällä virtual hosting
- Samantasoisia virtualisointeja ei yleensä voi olla sisäkkäin (poikkeuksia on)

Ylläpito 1

- Käyttöjärjestelmän ja muiden ohjelmien ja laitteiden asennus, konfigurointi ja päivittäminen
- Käyttäjien ja oikeuksien hallinta
- Resurssien hallinta (levytila, muisti, cpu jne)
- Tietoturva ja -suoja
- Varmuuskopiointi
- Dokumentointi

Ylläpito 2

Monitorointi ja ongelmien ratkaiseminen

<https://xkcd.com/705>

Sisältö 1

- Komentorivityöskentelyn perusteet, ssh
- Shell-ohjelmointi
- Oikeuksien hallinta, ryhmät, root, su, sudo
- Prosessit (&, ps, kill, bg, fg, jobs, top, lsof)
- Ohjelmapakettien etsiminen, asentaminen, poistaminen jne (apt-get, dpkg...)
- Levytilan hallinta (fdisk, parted, mkfs, mount, umount, /etc/fstab, LVM...)

Sisältö 2

- IP-osoitteet (IPv4), julkiset vs. privaattiosoitteet
- Kytkimet, reitittimet, palomuurit (tcp, udp, icmp)
- Reititys (routing, gateways, netmask)
- Portit
- NAT (network address translation)
- Nimipalvelu (DNS), host, dig, resolv.conf

Sisältö 3

- Käyttöjärjestelmän asennus
- Verkkoasetukset: ifupdown, netplan
- KVM-virtuaalikoneen luonti ja hallinta: virt-install, virsh, virt-viewer, kvm, qemu-img
- WWW-palvelimen asennus ja konfigurointi (apache, nginx, lighttpd), virtual hostit, sertifikaatit
- ftp-palvelimen asennus ja konfigurointi
- Palomuurit, iptables

Komentorivityöskentelyn alkeet

- Bourne/POSIX -shellit, erityisesti bash
- Yleisiä komentoja: man ls cp mv ln rm df cat mkdir rmdir cd
pwd echo grep sort dd
- Muuttujat: var=x; echo \$var; export var
- Ulkoisten ohjelmien suoritus, \$PATH
- stdin, stdout, stderr, uudelleensuuntaus (exec, <, >, |, >>, <<)
- Erikoismerkit: & ; ( ) \$ ` \ " ' * ? [ ] # ~ = % !
- Alustustiedostot .bash_profile .bash_login .profile .bashrc
.bash_logout \$BASH_ENV

Etäkäyttö

- ssh [-X] [user@]kone
- Windowsista putty tms
- scp file[...] [user@]kone:[dir/file]
- ssh-keygen -t rsa ...
- ~/.ssh/authorized_keys
- ~/.ssh/config, /etc/ssh/{ssh_config,sshd_config}
- rsync [-av] file[...] [user@]kone:[dir/file]
- VPN (ks. ohjeet Digipalveluiden sivuilta)

Shell-ohjelmointi (scripting)

- ./file, sh file, sh -c 'komentoja', . file (source)
- #! /bin/bash -ex jne
- Komennon paluuarvo, \$?
- if komento; then ... ; else ... ; fi
- while komento; do ...; done
- www.mit.jyu.fi/opiskelu/kurssit/unixshell01/

Omistajat ja oikeudet

- Unixin perusoikeusmalli: omistaja (user), ryhmä (group) ja muut (others), oikeuksia read(r), write(w), execute/search(x), suid(s), sticky(t)
- `chmod ugo+rwx file; chmod 1777 dir`
- ACL:t (Access Control Lists)
- `/etc/passwd /etc/group /etc/shadow`
- `chown chgrp groupmod usermod newgrp`
- Superuser (root), su, sudo (`/etc/sudoers`, visudo)

Prosessit

- Foreground vs background, parents and children, zombies
- ps, top, jobs
- & bg fg
- kill, killall
- lsof, fuser

Ohjelmapakettien hallinta

- dpkg & apt: Debian-pohjaisissa jakeluissa
- apt-cache search ...
- apt-get install remove purge update upgrade dist-upgrade clean autoremove
- dpkg -i -l --configure --remove --purge
- dpkg-reconfigure, dpkg-query
- /etc/apt/sources.list, /etc/apt/apt-conf.d ...
- /etc/update-manager

Levytila

- Partitointi (ositus): fdisk, parted
- Tiedostojärjestelmätyypit (ext4, xfs, tmpfs...)
- Tiedostojärjestelmän luonti: mkfs
- Tiedostojärjestelmän tarkistus: fsck
- mount, umount, /etc/fstab
- Tiedostojärjestelmän koon muuttaminen
- /dev/...
- LVM, md, cryptsetup

Kytkimet, reitittimet, palomuurit

- Kytkin (ja hubi): kaikki liikenne välitetään kaikille samaan kytkimeen kytketyille koneille suoraan, ei tarvitse omaa IP-osoitetta
- Reititin: ohjaa liikennettä verkkoalueiden välillä, useita omia IP-osoitteita
- Palomuri: suodattaa (valikoi) ja mahdollisesti muokkaa välitettäviä paketteja; vrt. myös ns. softapalomuri
- Yleensä palomuri on myös reititin (poikkeuksena siltapalomuri (bridged tai bridging firewall))

Verkko-osoitteet ja -alueet

- Ipv4-osoite: 32 bittiä, xxx.xxx.xxx.xxx, xxx = 0...255
- Privaattiosoitteet 192.168.*.*, 172.{16...23}.*.*, 10.*.*.* eivät näy (niitä ei reititetä) maailmalle
- Samassa aliverkossa oleviin pääsee suoraan, muihin yhdyskäytävän (gateway) kautta
- Netmask kertoo aliverkon koon (bittimaski); esim. 8-bittinen aliverkko 192.168.1.0/24 -> 255.255.255.0 (binäärinä 11111111.11111111.11111111.00000000), 10-bittinen 172.16.4.0/22 -> 255.255.252.0 (11111111.11111111.11111100.00000000)
- IPv6-osoitteet 128-bittisiä, erottimena kaksoispiste, esim. 2001:4b98:dc0:45:216:3eff:fe5e:2e10

IP-osoite

”Koneella X on IP-osoite Y” tarkoittaa...

- jokin Ylempi Taho™ sanoo niin (DNS, reititys, Digipalvelut...)
- kone itse uskoo omistavansa IP:n
  - nähdessään paketin, jonka kohdeosoite on ko. IP, kone ottaa sen käsiteltäväkseen, ja lähettäessään paketteja käyttää ko. IP:tä lähettäjäosoitteena
- samalla koneella voi olla monta IP:tä (myös samalla interfacella), myös useita sekä IPv4- että IPv6-osoitteita
- monella koneella voi olla sama IP, myös samassa aliverkossa (tarkoituksella tai vahingossa)

Reititys

- Reitti (route) määrittää mitä kautta oman aliverkon ulkopuolelle päästään
- Esim. IP 192.168.1.3, netmask 255.255.255.0
- Aliverkko 192.168.1.0/24, osoitteisiin 192.168.1.* pääsee suoraan
- Oletusreitti: `ip route add default via 192.168.1.1`
- Reititys aliverkkoon 172.16.0.0/16 eri yhdyskäytävällä:
`ip route add 172.16.0.0/16 via 192.168.1.5`
- Reitin poisto: `ip route delete ...`

ifupdown

- /etc/network/interfaces:

```
auto eth0
```

```
iface eth0 inet static
```

```
    address 172.20.209.6
```

```
    netmask 255.255.0.0
```

```
    network 172.20.0.0
```

```
    broadcast 172.20.255.255
```

```
    gateway 172.20.0.1
```

- ifup eth0; ifdown eth0

netplan

- `/etc/netplan/01-netcfg.yaml`:

network:

version: 2

renderer: networkd

ethernets:

eth0:

addresses: [172.20.209.6/16]

gateway: 172.20.0.1

- `netplan try; netplan apply`

DNS: Domain Name Service

- Koneen nimi <-> osoite
- A-record = koneen (nimen) IPv4 -osoite
- Muita: MX = Mail Exchanger, AAAA = IPv6-osoite, CNAME = alias, NS = name server, PTR = pointer (reverse), TXT = vapaa teksti, SOA = start of authority
- host [-t type] nimi [tai osoite]
- dig [paljon optioita]
- /etc/resolv.conf: nimipalvelimet, oletusdomain
- Vrt. /etc/hosts

Portit

- Portti = 16-bittinen numero, jota jokin palvelu (ohjelma) kuuntelee
- 0-1023 System (privileged, systeemiprosesseille) ja 1024-49151 User varattuja, 49152-65535 Dynamic/Private (sisäisiin/tilapäisiin tarpeisiin)
- Varattujen porttien luettelo:
<http://iana.org/assignments/port-numbers>
- Esim. 22 = ssh, 80 = http, 8080 = http_alt, 443 = https, 5900 = vnc
- /etc/services

Network Address Translation

- NAT: palomuuuri muuntaa osoitteen toiseksi (yleensä julkisen yksityiseksi)
- "Full NAT" (1-to-1 NAT): yhtä (julkista) osoitetta vastaa yksi (yksityinen) osoite
- "One-to-many NAT" (pNAT): monta (yksityistä) osoitetta -> yksi (julkinen) osoite; vaihtaa porttinumeroita julkisella puolella, ongelmallinen palvelinten kanssa. Yleisin NAT, ensisijainen tarkoitus säästää julkisia IPv4-osoitteita
- Vain IPv4:n kanssa, IPv6:n kanssa (lähes) tarpeeton